

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ט / גליון שפה
ערש"ק פרשת תולדות ה'תשע"ג

אחות נביות או בת ישמעאל

גדולתו הרוחנית של עשו הרשע

בגדר קיום מצוות לפני מתן תורה

עצות והדרכות לחיזוק האמונה

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת תולדות, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שפה), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות ענייני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאיות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

שנת המאתיים להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב שמואל אבצן, הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב יוסף גליצנשטיין, הרב צבי הירש זלמנוב,
הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב ישראל ארי' לייב רבינוביץ', הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

United States

1469 President St.

#BSMT

Brooklyn, NY 11213

718-534-8673

ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 60840

03-738-3734

הפצה: 08-9262674

www.likras.org • Likras@likras.org

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

בת ישמעאל גו' אחות נביות

יבאר שהטעם שהוסיף הכתוב על ישמעאל "בן אברהם", כי בזה מבואר 'צביעותו' של עשו, שלקח את מחלת בת ישמעאל להראות צדקתו, שלקח לאשה לא רק ממשפחת אברהם (כיעקב) אלא נכדתו, ויבאר גם שינויי לשון רש"י כאן ובפ' וישלח

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 163 ואילך)

ח. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

ט. יינה של תורה.....

'גדולתו' של עשו – הכובש את יצרו

יבאר דכל בחינה בעבודת ה' אצל ה'בנים' היא לנו מהאבות, וגם עבודת התשובה וכיבוש היצר בכלל זה, כי עבודה זו ירושה היא לנו מהקשר התמידי של האבות עם הקב"ה שלא הפסיק לרגע, ומזה באה הכוח להתקשר לה' בכל עת, גם כשיש לו משיכה לרע ואפי' כשעבר עבירות ר"ל

(ע"פ לקוטי שיחות ח"כ עמ' 108 ואילך)

יד. פנינים.....

דרוש ואגדה

טו. חידושי סוגיות.....

גדר קיום מצוות לפני מתן תורה

יקשה על תירוצי המפרשים לבאר חידוש מאמר רב ביומא על מתני' דקידושין בענין קיום מצוות דאברהם / יבאר החילוק בין דברי המשנה למאמר רב ע"פ ב' אופנים שמצינו בגדר מצוות בקטן, אי אין שייך בו גדר עשיית מצוה כלל ועיקר או שרק אינו בר חיובא

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה עמ' 107 ואילך)

כא. תורת חיים.....

מכתבי קודש לאלו ששאלו אודות ספיקות שנפלו להם באמונה ר"ל

כד. דרכי החסידות.....

שיחת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מליובאוויטש נ"ע אודות "מבשרי אחזה אלקה" – המעלה שבגוף האדם, שעל ידה אפשר לראות אלקות

בת ישמעאל גו' אחות נביות

יבאר שהטעם שהוסיף הכתוב על ישמעאל "בן אברהם", כי בזה מבואר 'צביעותו' של עשו, שלקח את מחלת בת ישמעאל להראות צדקתו, שלקח לאשה לא רק ממשפחת אברהם (כיעקב) אלא נכדתו, ויבאר גם שינויי לשון רש"י כאן ובפ' וישלח

בסוף פרשתנו כתוב: "וילך עשו אל ישמעאל, ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה".

ובפירוש רש"י:

"אחות נביות – ממשמע שנאמר 'בת ישמעאל' איני יודע שהיא אחות נביות? אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נישואי', והשיאה נביות אחי'. ולמדנו שהי' יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים".

(וממשיך רש"י לבאר באריכות החשבון, שמזה שמת ישמעאל יודעים כמה היו שנותיו של יעקב באותו הזמן).

והנה, אשה זו נזכרת גם לקמן בפרשת וישלח (לו, ג) בין נשי עשו: "בשמת בת ישמעאל אחות נביות". ושם מפרש רש"י שהיא היא אותה אשה (על אף שינוי השם מ"מחלת" ל"בשמת". ויתבאר מזה בעז"ה בש"פ וישלח הבעל"ט), ומפרש עוד הפעם:

"אחות נביות – על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל, נקראת על שמו".

ולפום ריהטא צ"ב, למה הוצרך רש"י לחזור ולפרש ביטוי זה ("אחות נביות")? האמנם חשש רש"י שהתלמיד בפ' וישלח שכח כבר מה שלמד זה עתה (בסוף הפרשה שלפני פני')!?

ב. ויש לומר בזה, ובהקדים:

אף שהכתוב בפרשתנו והכתוב בפ' וישלח שווים הם בזה שקוראים את בת ישמעאל בשם "אחות נביות", הרי יש הבדל ביניהם, והוא – בפ' וישלח נאמר רק "בת ישמעאל אחות נביות", ואילו בפרשתנו: "בת ישמעאל בן אברהם אחיות נביות".

ובאמת שהוספה זו – "בן אברהם" – אומרת דרשני (לא רק מצד ההשוואה לפ' וישלח, אלא) מצד עצמה:

הרי זה שישמעאל הוא "בן אברהם" הוא דבר ידוע, מה איפוא בא הכתוב לחדש בתיבות אלו? ובפרט שבפסוק דידן גופא, הרי בתחילת הפסוק נאמר "וילך עשו אל ישמעאל" סתם, בלי להזכיר שהוא "בן אברהם" – ומוכח שהוא דבר הפשוט שאין צורך לפרשו; ואם בתחילת הפסוק אין צורך לפרש שישמעאל הוא "בן אברהם", איך בסוף הפסוק התחדש הצורך לפרש זאת? ותגדל הקושיא בדברי רש"י, שראה צורך לפרש את יתור התיבות "אחות נביות" – ואילו להתיבות "בן אברהם", שגם הן מיותרות, לא התייחס כלל!

ג. אך הביאור בזה – בפשטות:

הטעם שהכתוב בפרשתנו מדגיש "בת ישמעאל בן אברהם" מובן הוא מאליו, עד כדי כך שאין רש"י צריך לפרשו.

כי הנה, כוונת הכתוב כאן היא לספר על צביעותו של עשו. שבתחילה נשא נשים שהיו "מורת רוח ליצחק ולרבקה" (פרשתנו כו, לה); וכאשר ראה שיצחק שולח את יעקב לקחת אשה מבנות לבן, "כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו" – אז רצה להראות שגם הוא מחפש דוקא אשה מיוחסת ומתאימה לרצון אביו, ולכן אינו לוקח "מבנות הארץ" אלא הולך במיוחד אל ישמעאל לקחת אשה מבנותיו.

[ובאמת היתה זו צביעות בלבד, כי אם אכן הי' רוצה להיטיב את דרכיו – הי' מגרש את נשיו הראשונות. וראה משנ"ת בארוכה במדור זה בש"פ תולדות תשס"ט, ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 461 ואילך].

וזהו איפוא שהכתוב מאריך בלשונו ומדגיש:

"וילך עשו אל ישמעאל" – אף שבאותם ימים היתה ההליכה למקום אחר נחשבת לטורח גדול (כמובן מהסיפור בפ' חיי שרה על זה שאברהם הוצרך להשביע את אליעזר שלא יקח אשה לבנו מבנות הכנעני אלא יתאמץ ללכת אל ארצו ומולדתו), בכל זאת התאמץ עשו ללכת למקומו של ישמעאל, כי רצה להראות אשר בכדי לעשות רצון אביו הולך הוא אפילו למרחקים.

"ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם" – עשו רצה להראות שהוא נושא אשה מיוחסת, נכדתו של אברהם אבינו;

לקראת שבת

ז

ובזה רצה להראות שהוא מתנהג עוד יותר טוב מיעקב אחיו: יעקב הלך לפדן ארם לקחת אשה ממשפחתו של אברהם, ואילו הוא הולך לישמעאל לישא את נכדתו של אברהם.

[ולהוסיף, שלפ"ז יומתק מה שהתיבות "בת ישמעאל בן אברהם" מוטעמים ב"קדמא ואולא", שעל ידם "מתנגנים" תיבות אלו בניגון של "הכרזה" – כי אכן, עשו התכוון "להכריז" בפומבי: ראו את מי אני נושא, את נכדתו של אברהם!...].

אמנם כאשר מגיעים להתיבות "אחות נביות" – נשאלת השאלה: איך תיבות אלו שייכות להענין? ועל זה מפרש רש"י, שכיון **ובפועל** לקחה עשו מנביות אחי, כי ישמעאל כבר מת באותה שעה, לכן נאמר "אחות נביות".

אך סוף סוף, הרי אין הפרט של "אחות נביות" מוסיף דבר בצביעותו של עשו, שזו כוונת הכתוב כאן, וא"כ למה נכתב? – לזה ממשיך רש"י, שזה שישמעאל מת באותה שעה ומי שהשיא את בתו הי' נביות אחי, יש בו לימוד הנוגע לענין שנות חייו של יעקב: "ולמדנו שהי' יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים".

ד. ומעתה מובן בפשטות מדוע כשזכרת בת ישמעאל בפ' וישלח לא נאמר שם "בן אברהם" – כי כוונת הכתוב בפ' וישלח היא (לא לספר על נשות עשו וצביעותו וכו', אלא) לספר על תולדותיו של עשו, וכל זה שזכרים נשי עשו הוא רק בדרך אגב וכהקדמה לסיפור תולדותיו; ולענין זה די ומספיק בזה שמזכירים אותה בשם "בת ישמעאל", ואין שום צורך להוסיף שישמעאל הוא "בן אברהם".

ומהאי טעמא, הרי כאשר הכתוב אומר שם "בת ישמעאל אחות נביות" – הוקשה לרש"י עוד הפעם: מה צורך כאן להזכיר את היותה "אחות נביות"? בשלמא בפ' תולדות, כאשר מסופר אודות לקיחתה לאשה על ידי עשו – מתאים להזכיר שהיא "אחות נביות", כיון שהוא השיאה בפועל; אך בפ' וישלח, כאשר נזכרת היא בדרך אגב בלבד – מה חסר בהתואר "בת ישמעאל", שלכן צריך להוסיף שהיא "אחות נביות"?

ועל זה מיישב רש"י ומאריך – "על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו":

מאז שנביות בן ישמעאל עסק בנישואי אחותו – נקבעה השייכות ביניהם באופן כזה שהיו קוראים לה על שמו באופן תמידי; ולכן אין פלא אם גם כאשר הכתוב מזכיר אותה רק בדרך אגב הוא מציין שהיא "אחות נביות", כי שמו של נביות נקרא עלי' באופן קבוע ובלתי פוסק.

[ולכן בפרשתנו אין רש"י נוקט בלשון זו של "נקראת על שמו", כי בפרשתנו אין צורך בהוספה זו, כי גם אם לא היתה נקראת על שמו באופן קבוע מובן מה שזכר שמו בעת סיפור הנישואין בפועל – שהוא זה שעסק בהם; דוקא בפ' וישלח, כאשר אין כוונת הכתוב לספר על עצם הנישואין ונשי עשו באים בדרך אגב – אז מוכרחים לומר שהיתה "נקראת על שמו" של אחי' באופן תמידי. וק"ל].

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מחלת רשעה או כשרה?

וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת נוי על נשיו לו לאשה

על נשיו – הוסיף רשעה על רשעתו שלא גרש את הראשונות (כה, ט. רש"י)

לפום ריהטא דברי רש"י אלו תמוהים ביותר, דהרי הטעם לזה שלקח עשו אשה מבנות ישמעאל הי' כפי שכתוב לפני זה "וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק", וא"כ מכיון שנשיו הראשונות היו "מורת רוח ליצחק ולרבקה" (פרשתנו כו, לה), הרי באם רצה לגרום נחת רוח לאביו, הי' עליו לקחת אשה כשרה, ומדוע לקח עוד "רשעה" לאשה?

ויש לומר בזה באופן מחודש, שאין הכוונה ב"הוסיף רשעה על רשעתו" שהוסיף "מרשעת על מרשעיותיו", כי הרי מוכרחים לומר שמחלת בת ישמעאל אשה כשרה היתה, כנ"ל, אלא יש לפרש "רשעה" מלשון "את הרשעה כולה בעשן תכלה", והיינו שבנישואי עשו למחלת, הוסיף מעשה רשע על רשעותו שלפני זה.

דאף שנראה שבנישואיו אלה עשה דבר טוב, שלקח אשה כשרה ומיוחסת – בת ישמעאל, הנה האמת הייתה הפוכה לגמרי, שבזה הראה עשו את רשעתו הגדולה ו"הוסיף רשעה על רשעתו".

כי באם כוונת עשו היתה לטובה, הי' עליו לגרש את נשיו הראשונות. ומזה שלא עשה כן, ה"ז סימן שבאמת לא רצה לגרום נחת לאביו, ואדרבה, נישואיו לאשה כשרה ומיוחסת היו רק לשם צביעות, שייראה כמי רוצה לגרום נחת ליצחק (וראה גם לעיל מדור "מקרא אני דורש").

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה עמ' 113 ואילך. ח"ה עמ')

170 הע' 27

קלסתר הפנים מראה על תכונות הנפש

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק

לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה... מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם (כה, יט. רש"י)

מהלשון "מה עשה הקב"ה", מובן שע"פ טבע היו פני יצחק צריכים להיות שונים מאביו אברהם. וזה שלפועל היו פניהם דומים זל"ז הי' נס מיוחד מן השמים.

ולכאורה תמוה, הרי טבע העולם הוא שהבן דומה לאביו במראהו ובקלסתר פניו, וא"כ מדוע הי' נצרך לנס מיוחד כדי שפני אברהם ויצחק יהיו דומים זה לזה?

וי"ל ע"פ המבואר בכ"מ (ע"י עדיות פ"ב מ"ב ובפיה"מ להרמב"ם שם) דזה שהבן דומה לאביו במראהו הוא משום שדומים גם במזגם ותכונות נפשם.

והנה ידוע דמדת אברהם היתה מדת החסד והאהבה להקב"ה, וכמ"ש (ישעי' מא, ח) "אברהם אוהבי", ומדת יצחק היתה מדת הגבורה והיראה מהקב"ה, וכמ"ש (ויצא לא, מב) "ופחד יצחק". ונמצא, שבתכונות נפשם היו אברהם ויצחק הפכים זה מזה. וא"כ ע"פ טבע היו צריכים להיות שונים גם במראה.

וזהו שהי' נצרך לנס מיוחד, "מה עשה הקב"ה? צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם" – שלא ע"פ טבע.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"כ עמ' 100 ואילך)

גדולתו של עשו - הכובש את יצרו

יבאר דכל בחינה בעבודת ה' אצל ה'בנים' היא לנו מהאבות, וגם עבודת התשובה וכיבוש היצר בכלל זה, כי עבודה זו ירושה היא לנו מהקשר התמידי של האבות עם הקב"ה שלא הפסיק לרגע, ומזה באה הכוח להתקשר לה' בכל עת, גם כשיש לו משיכה לרע ואפי' כשעבר עבירות ר"ל

א.

יקשה איך הי' עשו גדול ברוחניות כאשר הי' לו משיכה לעבודה זרה ר"ל על הפסוק בפרשתנו "ויגדלו הנערים" איתא בזוהר הק' (פרשתנו קלח, סע"ב) "ויגדלו הנערים, סטרא דאברהם גרים לון לאתגדלא וזכותיה סייע לון, הוא הוה מחנך לון במצות דכתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' לאסגאה יעקב ועשו".

[תרגום ללה"ק: ויגדלו הנערים, צד של אברהם גרם להם להתגדל, וזכותו עזרה להם, הוא הי' מחנכם במצוות .. לרבות יעקב ועשו].

מדברים אלו משמע שהזהר הק' מפרש שכוונת הכתוב "ויגדלו הנערים" היא לא רק לכך שיעקב ועשו גדלו בשנים, אלא גם לגדלות ברוחניות. וכן משמע גם ממה דאיתא בילקוט שמעוני (יהושע רמו כג): "ויגדלו הנערים .. עשו הי' בכלל, אלא שקלקל במעשו".

וצריך ביאור היאך יתאימו הדברים עם מה דאיתא במדרש עה"פ (פרשתנו כה, כב) "ויתרוצצו הבנים בקרבה" שעוד בהיותם במעי אמם נמשך עשו לבית עבודה זרה (בראשית רבה פס"ג, ו. ובפרש"י עה"כ), דכיצד ניתן לומר על עשו שמעיקרו הי' צדיק וגדול ברוחניות ורק לאחמ"כ "קלקל במעשו", בעוד שכבר בהיותו במעי אמו קודם לידתו מצינו שנמשך לעבודה זרה.

לקראת שבת

י

וצריכים לומר שסוד גדול יש במה שעוד בהיותו במעי אמו נמשך עשו לעבודה זרה, שלא הי' זה ענין שלילי, כ"א אדרבה הי' טמון בזה ענין נעלה עד מאוד, ורק שלאחר לידתו וגדלותו קלקל במעשיו ונהי' לעשו הרשע.

ומוכרחים אנו לומר כן, שהרי הניחא מה שבגדלותו של עשו "קלקל במעשיו", זה מובן, שהרי לכל אדם ניתנה האפשריות לבחור ברע, כמ"ש (נציבים ל, טו) "נתתי לפניך . . את החיים ואת המוות את הטוב ואת הרע", אך היאך ייתכן לומר שעוד קודם לידתו של עשו, עוד בהיותו במעי רבקה אמנו יהי' אצלו משיכה לעבודה זרה, בעוד ברור ופשוט הדבר שבניהם של האבות הקדושים נולדו בקדושה וטהרה עצומה, וא"כ מניין בא לבנם של יצחק ורבקה (עוד טרם שנולד) משיכה לעניין של עבודה זרה?

אלא שמוכרחים אנו לומר (כנ"ל) דבזה שנמשך עשו לעבודה זרה הי' עניין נעלה וחיובי מצ"ע, וגם לאחר שנולד עשו נתחנך ע"י אברהם אבינו לקיום המצוות ונתגדל ברוחניות (כדאיתא בזהר הנ"ל), ורק שלאחמ"כ קלקל עשו במעשיו ויצא לתרבות רעה.

וכדיוק הידוע (ראה לקו"ת ואתחנן ה, א. שה"ש ט, ד. ועוד) בלשון חז"ל (פסחים נו, א) "יצחק שיצא ממנו עשו". שהפי' הפשוט בזה הוא שעשו נולד מיצחק אבינו, אך התוכן הפנימי בזה הוא שעשו הרשע מעיקרו הי' בתחומו של יצחק אבינו, אלא שאח"כ יצא ונפרד מתחומו של יצחק.

ונמצא, שלא זו בלבד שבהיותו בבטן אמו לא הי' אצל עשו ענין שלילי ח"ו בהיותו בנם של יצחק ורבקה, כ"א גם לאחר שנולד נתחנך עשו אצל אברהם אבינו לקיום מצוות ה' בפועל, והוא הי' בכלל "ויגדלו הנערים", ורק שלאחמ"כ בחר ברע וקלקל במעשיו.

אלא שעדיין יוקשה האיך ניתן באמת לבאר באופן חיובי את המשיכה של עשו לעבודה זרה עוד בהיותו בבטן אמו, וכפי שיתבאר לקמן.

*

ב.

"מעשה אבות סימן לבנים"

ידוע המאמר "מעשה אבות סימן לבנים" (מיוסד על דברי חז"ל תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. וראה לשון הרמב"ן בראשית יב, ו' כל מה שאירע לאבות סימן לבנים). ובספרי חסידות מבואר אשר פירוש הדברים הוא שהאבות הקדושים המשיכו ע"י מעשיהם כוחות מיוחדים לבניהם אחריהם שיוכלו גם הם לעבוד את השי"ת (ראה תורת חיים לאדמו"ר האמצעי נ"ע פ' לך לך פג, ג ואילך. ועוד).

ומובן א"כ, שכל ענין וענין שישנו בעבודת ה' אצל בני ישראל, הנה היכולת והכח לעבוד עבודה זו באים מכך שהי' מעין אותה העבודה אצל האבות הקדושים, והם הורישו ונתנו לכאו"א מישראל את הכח שיוכל גם הוא לקיים ענין זה.

לקראת שבת

יא

והנה, בכללות יש בעבודת ה' ב' סוגי עבודה המוגדרים בלשון הרמב"ם (שמונה פרקים פ"ו) – "החסיד המעולה" ו"הכובש את יצרו", דיש מי שכל עניין עבודתו אינה אלא להתעלות בקדושה ממדריגה למדריגה, שהוא אינו מתאוה אלא לטוב, ואין לו כל משיכה לרע (הוא החסיד המעולה), אך יש מי ש"מתאוה אל הפעולות הרעות". ויכבוש את יצרו, היינו שעבודתו היא להתמודד עם יצרו הרע לכובשו ולנצחו, והם ב' דרכים שונות בעבודת הבורא ית'.

ועפ"ז צריך ביאור, דזה ברור שעבודת "החסיד המעולה" לכל סוגי' ודרגותי' ניתן למצוא אצל האבות הקדושים, שמעבודתם ניתן הכח לבניהם שיהי' אצלם גם כן סדר עבודה זה, אך מי שעבודתו היא עבודת "הכובש את יצרו", מניין יקבל הוא כח לעבודתו, שהרי אצל האבות הקדושים לא הי' בנמצא איזה ענין של משיכה לרע שהיו צריכים להתגבר ע"כ, וכל עבודתם היתה רק התעלות מדרגה לדרגה בקדושה גופא.

וכמו דאיתא במדרש (בראשית רבה פמ"ז, ו. פפ"ב, ז) על האבות הקדושים ש"האבות הן הן המרכבה", ובספר התניא (פכ"ג) מבואר פירוש הדברים ש"כל אבריהם כולם". (ו)לא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם". והיינו, שבמשך כל ימי חיי האבות היו כל איבריהם וכוחותיהם מוקדשים לקיים רצון הקב"ה לבדו, ולא הי' אצלם רצון זר ח"ו.

וא"כ היאך ניתן לומר שהי' בעבודת האבות איזה ענין של התגברות על רע, בעוד שלא להם כל שייכות לרע, בהיות כל מציאותם ורצונם רק לעשות ולקיים רצון הקב"ה.

וביותר יוקשה בענין התשובה על העבירות. דהנה, "הכובש את יצרו" אף שנמשך הוא לרע, הנה לפועל אינו נכשל בעבירות, שהרי הוא מתגבר על משיכתו וכובש את יצרו, אך עבודת התשובה באה על עשיית עבירות בפועל, ומניין באים הכוחות על עבודה זו, בעוד ברור שאצל האבות לא הי' שייך כלל עניין של עבירה ותשובה על העבירה?

ג.

תשובה וכיבוש היצר מראה על קשר חזק עם הקב"ה הקיים בכל עת ומצב

והביאור בזה הוא אשר ההתגברות על היצר, וכן עבודת התשובה לשוב אל ה', עניינם הוא גילוי של הקשר האמיתי והחזק שבין הקב"ה לבני ישראל.

דכשבא לידי איש מישראל איזה דבר עבירה, והוא מתאוה לזה ביותר, הנה הדרך להתגבר על תאוותיו זו היא שיתבונן בזה, אשר ככל שתהי' ההתאוות לדבר הרע חזקה, הנה הקשר שלו להקב"ה הוא בעל תוקף גדול יותר באין ערוך, ובאם יעורר את הקשר להקב"ה יצליח להתגבר על תאוותיו הרעה.

ועד"ז הוא בענין התשובה על העבירה, שענין התשובה היא שמעורר האדם בליבו את הקשר החזק שיש לו להקב"ה, ובזה יש לו כח לשוב בתשובה, דאע"פ שנפל רח"ל בעבירה, הנה הקשר

הפנימי שלו עם הקב"ה הוא בתוקף ובחוזק כל-כך שיכול הוא להתגבר על נפילתו, להתחרט על מעשהו ולשוב אל ה' בתשובה שלימה.

ונמצא שאצל 'הכובש את יצרו' וה'בעל תשובה' הכוח שיש להם להתגבר על הרע הוא מצד הקשר האמיץ והחזק להקב"ה שיש בפנימיות הנפש, אשר קשר זה א"א לנתק, ובכל מצב שנמצא האדם ה"ה יכול לעורר קשר זה ולגלותו.

ובזה יובן היכן הוא ה"מעשה אבות סימן לבנים" בנוגע לענינים אלו של ההתגברות על הרע.

דאף שפשוט שהאבות הקדושים לא הי' להם כל רע פנימי שהיו צריכים להתגבר עליו, אך כיון שענין ההתגברות על הרע עניינו הוא מה שהאדם מגלה את התוקף והחוזק של הקשר שלו עם הקב"ה, שקיים אצלו באופן תמידי, הנה זה מקבלים מהאבות הקדושים, דלהיותם בבחינת "מרכבה" להקב"ה, שהיו בטלים ומבוטלים קמי' מלכא קדישא בכל עת וזמן, ובכל רגע היו קשורים להקב"ה בקשר אמיץ וחזק, הנה זה הגורם שאצל בניהם אחריהם יהי' להם ג"כ בפנימיות לבבם קשר אמיץ וחזק עם הקב"ה שלא ייתכן שום הפסק בקשר זה, ומכאן היכולת של כל יהודי להתגבר על יצרו, ולשוב בתשובה שלימה.

[ובאמת שגם תכונת ההתגברות על הרע עצמה מצינו אצל האבות, דאף שלא הי' שייך אצלם עניין של רע (לא מיבעי במעשה עבירה, כ"א שאפי' לא נמשכו לרע), הנה הי' עליהם להתגבר על הקשיים שהי' להם מצד סביבתם הרעה.

ואף שאצל בניהם אחריהם ההתגברות היא על רע שבתוכם, ואילו אצל האבות הוא ההתגברות על הרע שבא מבחוץ, הנה סיבת ההתגברות היא שווה – הקשר האמיץ עם הקב"ה, שהוא הגורם שיכלו האבות להתגבר על כל מניעה מבחוץ, ומהאבות נמשכו הכוחות לבניהם אחריהם להתגבר על הרע הפנימי שלהם].

*

ד.

המשיכה שהי' אצל עשו לע"ז הי' כדי שיכבוש את יצרו

ובדרך זו נבין גם את עניין המשיכה של עשו לעבודה זרה עוד בהיותו במעי אמו, דיש לומר שכיון שהיו אצל האבות ב' ענייני (סוגי) עבודה הנזכרים, הן עבודה דהתעלות מדרגה לדרגה בקדושה גופא (שממנה הכח לעבודת "החסיד המעולה") והן עבודת ההתגברות על הרע שסביבם בהיותם בטלים להשי"ת מכל וכל בכל עת (שממנה הכח לעבודת "הכובש את יצרו" ולעבודת התשובה), כך גם תולדותיהם התחלקו לב' אופני עבודה אלו.

דיעקב הי' "איש תם יושב אוהלים" – בבחינת "החסיד המעולה", ועשו הי' "איש ציד וגו'" – בהתאם לעבודת "הכובש את יצרו". והתחלקות זו התחילה אצלם עוד בהיותם במעי אמן

לקראת שבת

יג

"(ויתרוצצו הבנים בקרבה)". והיינו, דזה שעשו עוד בהיותו במעי אמו ואח"כ בלידתו הי' לו בטבעו משיכה לעבודה זרה, זה הי' אצלו בירושה מיצחק אביו, שהוריש לו את דרך העבודה של ההתגברות על הרע, וזה גרם לו להמשך לעבודה זרה בכדי שיוכל להתגבר על יצרו.

אלא שכשגדל, להיותו בעל בחירה, קלקל במעשיו ותמורת ניצול טבעו (להמשך לרע) להתגבר על הרע, ניצלו להרע בפועל ממש, ויצא לתרבות רעה.

ובזה יובן המובא בזהר הק' (ובילקוט) שהכוונה בפסוק "ויגדלו הנערים" הוא להתגדלותם ברוחניות של יעקב ועשו. שהכוונה בזה היא גם בנוגע להתגדלות בחייו של עשו, שאברהם אבינו (אשר הוא נצטווה "יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו את דרך ה'") חניכו לשמור על רצון ה' בפועל ולהתגבר על יצרו, ורק שאח"כ קלקל עשו במעשיו.

ה.

'עשו הרשע' לעומת 'עשו האמור בפרשה'

יש ללמוד הוראה בעבודת ה' מפרשה זו, שצריך כאו"א מישראל לידע, שלא די לו בעבודתו של יעקב אבינו, שהי' איש תם יושב אוהלים, כ"א שיש לילך גם בדרכו של "עשו" (כפי שהוא "תולדות" של יצחק אבינו) – לכבוש את יצרו, וכן לחפש בענייני העולם ענינים הדורשים תיקון ובירור וכיו"ב, ולהתעסק עמהם.

דכשם שעשו בהיותו במעי אמו חיפש ונמשך אחר העבודה זרה על מנת להתגבר על יצרו ולהתעלות במעלת העבודה ד"הכובש את יצרו", כן צריך כאו"א מישראל, שמלבד ההתהלכות בדרכו של יעקב שהי' "איש תם יושב אוהלים", והתמסר ללימוד התורה בתמימות ובשלימות, צריך ליצא גם לשדה ולהתגבר על יצרו, וכך יהי' "איש ציד" הכובש את ענייני עוה"ז הגשמי ועושה מהם דירה ומשכן לקדושת השי"ת.

ורמזי יפה יש לזה מלשון רש"י בפירושו עה"פ "ואלה תולדות יצחק" – שכ' "יעקב ועשו האמורים בפרשה", היינו שמוכן שאין הכוונה ללמוד ח"ו מרשעותו של עשו כפי שקלקל במעשיו (וכפי שהוא בפשטות הכתוב "יודע ציד וגו'"), כ"א ללמוד מעשו כפי שהוא "תולדות יצחק", והוא "עשו האמור בפרשה" – היינו, כפי שהתורה רואה את מציאותו ועניינו של עשו, שהמשיכה לענייני רע מנוצלת על ידו לכיבוש יצרו, ולא ח"ו לילך אחר תאוותו.

פנינים

דרוש ואגדה

התנהגות עם הזולת רק במדת החסד

ויתן לך האלוקים מטל השמים
ומשמני הארץ
(כו, כח)

בהנהגתו של יצחק אבינו מצינו דבר
והיפוכו:

מצד אחד היתה מדתו מדת הגבורה והיראה,
וכמ"ש "פחד יצחק", וכדאיחא במדרש (ב"ר
פס"ה, יב) על הפסוק בפרשתנו (כו, ב) "לא ידעתי
יום מותי" – "אמר [יצחק] שמא לפרק אמי אני
מגיע והיא בת קב"ז מתה והריני בן ה' שנים
סמוך לפרקה, לפיכך לא ידעתי יום מותי שמא
לפרק אמי שמא לפרק אבא", שכבר ה' שנים
סמוך לפרק מיתת שרה, דאג יצחק שמא ימות.

אך מצד שני כשבירך יצחק את יעקב אבינו
ברכו בברכות נעלות מאוד ובהרחבה הכי
גדולה. דברכו "יתן לך האלוקים מטל השמים
ומשמני הארץ", שיהי' לו כל טוב הן ברוחניות
– "שמים", והן בגשמיות – "הארץ".

ומזה הוראה נפלאה לכל אחד ואחד:

אפילו מי שמחמיר על עצמו בכל דבר,
והנהגתו היא בקו הגבורה והיראה, עליו לנהוג
כן רק כשמדובר בנוגע לעצמו. אך בדברים
הנוגעים לזולתו, אסור להתנהג בקו הגבורה,
כ"א יש לנהוג בקו החסד, ולתת בהרחבה
גדולה, ובלי הגבלות.

(ע"פ לקו"ש חט"ו עמ' 217 ואילך)

ברכת יצחק לעשו דווקא

בעבור תברכך נפשי בטרם אמות
(כו, ד)

בפרשתנו מדובר בארוכה אודות רצון יצחק
לברך את עשו לפני מותו.

וידועה התמי", מדוע רצה יצחק לברך את
עשו, האם לא ידע את רשעותו הגדולה?

ומבואר הוא ע"פ מ"ש בתורת החסידות,
שעבודת יצחק בכללות ימי חייו היתה בחפירת
בארות, ותוכנה, שאף דבמקום שנראה רק עפר
וצרורות, הרי ע"י חפירה בעומק האדמה, גילה
יצחק שגם במקום ההוא נמצאים "מים חיים".

והיינו, שעבודת יצחק היתה לגלות שגם
במקום שנראה 'ריק' מקדושתו של הקב"ה הנה
ע"י חפירה בעומק מגלים גם שם ניצוצי קדושה.

ועפ"ז יובן זה שברך את עשו, משום שכוונתו
היתה לגלות שגם אצל עשו, שבחיצוניות נראה
שרחוק הוא לגמרי מעבודת השי"ת, הנה
ע"י "חפירה" ועבודה קשה, יכולים לגלות
שבפנימיות נפשו ה"ה קשור לעבודת הבורא.

ומזה הוראה אלינו, שאם גם אצל עשו
הרשע עסק יצחק לגלות פנימיות נפשו ולקשרו
להקב"ה, הרי דברים ק"ו שצריכים לעבוד גם
עם אלו הנראים כרחוקים מתורה ועבודת ה',
ולגלות את פנימיות נפשם – "מים חיים",
שישבו לדרך אבותינו.

(ע"פ לקו"ש חט"ו עמ' 191 ואילך)

חידושי סוגיות

גדר קיום מצוות לפני מתן תורה

יקשה על תירוצי המפרשים לבאר חידוש מאמר רב ביומא על מתני' דקידושין בענין קיום מצוות דאברהם / יבאר החילוק בין דברי המשנה למאמר רב ע"פ ב' אופנים שמצינו בגדר מצוות בקטן, אי אין שייך בו גדר עשיית מצוה כלל ועיקר או שרק אינו בר חיובא

משנה שלימה בסוף קידושין שעשה אברהם כל התורה כולה, מאי אתא רב לאשמעינן במאמרו במס' יומא². ועוד הקשו, דביומא שם פריך "ואימא שבע מצות, הא איכא נמי מילה וכו'", וקשה, אדפריך הכא אמילתא דרב "ואימא ז' מצות", לפרוך אמתני' דקידושין.

(2) ובאמת, כמה ראשונים (תוס' ר"י הזקן (הובא בפתח עינים להחיד"א סוף קידושין). תוס' הרא"ש. תוס' טוך) כתבו, דסיום המשנה "מצינו שעשה כו'" אינו מן המשנה אלא ברייתא היא. אלא דבפתח עינים (מתוס' ר"י הזקן) ובתוס' טוך שהוא לא רק בנוגע לסיום המשנה, "וכן כתוב בספרים ישנים דלעולם ילמד אדם אומנות נקי' ברייתא היא". וראה שינויי נוסחאות למשניות ובהמובא בגליון הש"ס מ"פי הקונט" סוף קנים. וישנו בכמה גירסאות וכן בגירסת המאירי. וראה בית דוד למשניות כאן.

א

יביא קושיית המפרשים מה חידוש רב ביומא אמתני' דקידושין שעשה אברהם כל התורה, ויקשה על תירוץ המהרש"א

תנן בסוף קידושין (פב, א): "מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה שנאמר (פרשתנו כו, ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי". וביומא (כה, ב) גרסינן: אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו'. וכבר הקשו (בחדא"ג יומא שם ד"ה קיים. ובכ"מ)¹, דמאחר שהיא

(1) וראה הנסמן על גליון המשניות.

ותי' במהרש"א¹ (שם. וכ"ה בכ"מ), דבמשנה נקט "שעשה³ אברהם אבינו", ד"לא משמע אלא שעשה כל המצות, והיינו העשין, אבל לישנא דרב קיים כל התורה משמע נמי אלאוין של התורה". וזהו דפריך ארב דוקא "ואימא שבע מצות".

והדברים צ"ע, דאע"פ שלשון המשנה היא "עשה . . את כל התורה", למה תיסק אדעתין שאברהם קיים רק העשין ולא נשמר מלעבור אלאוין? והרי היא סברא פשוטה דבוודאי השתדל אברהם לקיים כל התורה כולה עד כמה שהי' אפשר לו (ובפרט לפי גירסת המשנה שלפנינו (ראה שינויי נוסחאות למשניות) – "עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה").

ויעויין בגו"א על פרש"י ויגש (מו, יוד קרוב לסופו) שהאריך בזה, דשאר האבות (והשבטים כו') קיימו רק מ"ע ולא ל"ת ורק אברהם קיים כל המצות, ומשמע שזהו חידוש. וראה שם בארוכה הטעם שהיו מקיימין רק מצות עשה. אבל לכאורה מצינו בכ"מ איפכא, ובל' התוס' (ב"ב טז, ב ד"ה בא) "דאע"פ שלא נצטוו מכל מקום מכוער הדבר" (ושם כתב זה אפילו בנוגע לעשו). ועד"ז הוא בכמה מקומות לגבי האבות שהיו נוהרים מלעבור אל"ת. ולזה נראה יותר דודאי מתני' דקידושין אין לפרשה אלא שקיים גם הלאוין.

וראה מה שהקשה עוד על דברי המהרש"א בשירי קרבן לירושלמי סוף קידושין. ומחמת כל הקושיות נראה ליישב באופן אחר הקושיא מאי בעי רב לאיתויי.

ובדבר הקושיא השנית, אמאי לא מקשה הש"ס בסוף קידושין "ואימא ז' מצות" כמו שמקשה ביומא אדרב, י"ל בפשטות, כי בקידושין אין זה עיקר מקומו של ענין זה (קיום התומ"צ של אברהם), והובא במשנה רק כתוס' ראי' על פעולתה של התורה "בעת זקנותו", לאחר הראי' הא' במתני' (בנערותו מהו אומר (ישעי' מ, לא) וקוי ה' יחליפו כח) בזקנותו מהו אומר (תהלים צב, טו) עוד ינובון בשיבה" [ולעיר, דבברייטא שם בסיום המס' (פב, ב) הובאה רק הראי' הא' ולא הביא הראי' מאברהם. אבל בירושלמי שם הובאה ראי' זו (בסגנון אחר קצת) גם בברייטא].

ב

יסיק דאין לתריץ דמתני' דקידושין איירי בתורה ולא במצוות, ויקשה גם על תירוץ השירי קרבן שחידש דאברהם הי' מצווה ועושה

בפשטות יש לומר, שהחידוש במאמר רב על המשנה הוא, שבמשנה קאי רק בלימוד התורה דאברהם, משא"כ רב מחדש שהי' אצלו גם קיום כל המצוות.

וכן מובן גם מהמשך הענינים, דבמשנה הובא זה בסיום מאמר ר' נהוראי⁴ "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקרבן קיימת לו לעולם הבא ושאר כל אומנות אינו כן כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב אבל

(3) י"ג גם במשנה קידושין "קיים", כמו שהובא על הגליון בש"ס ובמשניות. וכ"ה במאירי, יש"ש, ופתח עינים קידושין שם.

(4) ואף את"ל דלשון זו אינה מדבריי ר"נ עצמו (וראה לעיל הערה 2), ה"ז בהמשך לדבריו.

ומשמע שה' צוה לו כך.

וכן משמע בפרש"י ביומא שם (ד"ה שבע מצות), דעל קושיית הש"ס על מאמר רב "ואימא שבע מצות" פרש"י "ז' מצות שנצטוו לשאר כל בני נח, אבל תורה לא ניתנה לו" – "ש"מ דמפרש דברי רב שקיים אברהם את התורה לאחר שניתנה (ועל' קאי קושיית רב שימי") (לשון השירי קרבן שם).

אבל לכאורה חידוש גדול הוא לומר דרב ס"ל שאברהם נצטווה על קיום כל התורה, וכמו שהקשה החיד"א (פתח עינים שם. כסא רחמים לאבות דר"נ (ב"תוספות") פל"ג בתחלתו), ד"ליכא למ"ד שאברהם אבינו ע"ה נצטווה יותר מהמילה וז' מצות, אלא הוא מעצמו סביר וקביל".

ג

**יחקור בגדר המצוות שלפני מ"ת כעין
החקירה גבי גדר מצוה בקטן, ויסיק דזהו
שחידש רב אמתני' דמעשי אברהם היו
בגדר מצוה ולא מעשה בעלמא**

ונ"ל בזה, דהנה כבר האריכו במפרשים (וראה פרשת דרכים דרך האתרים דרוש ג. בית האוצר להר"י ענגיל בתחלתו. ועוד) בגדר האבות וקיום המצוות שלהם, אבל באמת יש לחקור בזה עוד חקירה יסודית בעומק הדבר, כי קיום זה של דיני התורה לפני שניתנה יש להגדיר בשני אופנים. ובהקדים החקירה שהובאה במק"א (לקו"ש ח"ד ע' 1249. וש"נ) בהא דקטנים אינם בני מצוה, דלכאורה יל"פ בשני אופנים: א) דמעיקרא אין הציוויים חלים עליהם, כי מתחילתם לגדולים דוקא ניתנו, ב) לכל ישראל ניתנו המצוות, אלא דיש דין שקטנים אינם בני חיוב ועונש, דלא בני דעה נינהו.

התורה אינה כן כו' וכן הוא אומר באברהם אבינו (ח"ש כד, א (בהשמטת תיבות)) ואברהם זקן וה' ברך את אברהם בכל מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה כו" – והיינו שמדובר בענין לימוד התורה; משא"כ מאמרו של רב ביומא בא בהמשך להמבואר שם לפנ"ז דאברהם זקן ויושב בישיבה ה' (ומימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם כו'), שע"ז מביא הש"ס מאמר רב, דנוסף לזה שאברהם למד תורה, הרי עוד זאת, קיים אברהם אבינו כל התורה כולה (וע"ז מקשה הש"ס מנין שקיים אברהם אבינו המצוות כו').

איברא, דאף שפירוש זה מתיישב היטב בלשון רב "קיים אברהם אבינו", מ"מ קשה לפרש לשון המשנה (בקידושין) "עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה" דקאי על לימוד התורה בלבד ולא על עשיית המצוות בפועל. והרי מביא ראי' מהכתוב "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצותי חוקתי ותורותי", שמפורש בו⁵ שמירת ועשיית המצוות⁶.

ובשירי קרבן לירושלמי שם כתב ליישב, דמתני' משמע שעשה אברהם כן מדעתו (וכמודגש במשנה "עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה"), אבל רב נקט "קיים", דמשמע שנצטווה על כך וקיים הציווי, ודייק לה מדכתיב אשר שמע אברהם בקולי

(5) ואולי זהו טעם הגירסא שהביא במלאכת שלמה סוף קידושין שהובא רק "עקב אשר שמע אברהם בקולי".

(6) ובירושלמי כאן הלשון הוא "ששימר את התורה", ועד"ז איתא בכמה דרז"ל, ובכ"מ "קיים", "עשה אותה ושמר אותה", "עשה אותה ודקדק בה", ועוד – ראה תורה שלימה פרשתנו עה"פ (אות כח). וש"נ.

(ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. וש"נ. תנחומא וישב ד), אלא שעדיין לא הי' ציווי להגברא (כיון שעדיין לא ניתנה למטה), ולפ"ז קיום המצות לפני מ"ת הוי בגדר אינו מצווה ועושה (שמצינו לאחר מ"ת), דישנן לתורה ומצוות אלא שהגברא אינו מצווה עליהן; או דילמא יש לומר דלפני מ"ת ליכא החפצא דתורה ומצות בעולם, דלא רק שלא הי' ציווי להגברא, אלא שהחפצא נתחדשה (בעולם) בשעת מ"ת.⁷

ומעתה יש לומר, דזהו גוף החידוש במאמר רב על מאמר המשנה. דבמאמר המשנה, שמדייק "שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה", כוונתו שלפני מ"ת לא חל על פעולת התומ"צ דהאבות גדר של קיום מצוה, אלא מעשה סתם, כיון שכל החפצא נתחדשה בשעת מ"ת [ועיין תוס' הרא"ש סוף קידושין: וא"ת הא אמרינן בריש שבועות אלא מעתה תורה דכתיב נעלמה מעין כל חי הכי נמי דאיכא דידע בה והכתיב לא ידע אנוש ערכה, משמע דשום אדם לא ידעה קודם מתן תורה, ואין לומר דהתם קודם בריאת העולם אמרינן, דהא מעיני כל חי ומעוף השמים לא שייכי קודם בריאת העולם. ויש לומר דהתם לא איירי בידיעת התורה והמצוות אלא בתורה עצמה שלא היתה כתובה למטה עד לאחר מתן תורה, כי הלוחות וכתב התורה הי' נעלם מעיני כל חי עד שנתנה למשה בסיני. ע"כ⁸];

ונפקא מינה בין שני האופנים, דלפי' הא' אין הקטן עובר עבירה בעשותו אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה (היינו הקטן דוקא, כי לגדולים הוזהרו בכ"מ על הקטנים), כי אי"ז שייך אליו כלל, והיתר הוא, ובמילא אין כאן ענין תשובה וכפרה (וצע"ק ביבמות מח, סע"ב. עיי"ש ביעב"ץ ואהבת איתן), משא"כ לפי' השני. ומעתה, הא דאשכחן לדינא דגדול טוב שיקבל ע"ע איזה דבר לתשובה וכפרה על מה שעבר בקטנותו (ש"ע או"ח סו"ס שמ"ג) – גם במקום דאין לימוד מיוחד ע"ז (כהא דכתב הרמב"ם הל' אס"ב פ"ג הי"ז והל' נדרים פ"א ה"ד ונ"כ שם. ועיין ראשונים בקדושין יט, א) – מוכיח כאופן הב'.

ועיין במנ"ח (סוף מצוה רסג) שהאריך לפלפל גבי דין המטמא כהן קטן, והעלה סברא ד"קטן לאו בר דעה הוא והוי כמו שוגג" ואזי המטמא צריך ללקות מדין המטמא כהן שוגג, ושוב הסיק "ונראה לחלק דדוקא המטמא את הגדול שהוא בן מצוה חייב, וכן המלביש לחבירו כלאים דוקא לגדול, אבל קטן שאינו בר מצוות אינו חייב מטעם זה (רק) [לכך] צריך קרא דאמור ואמרת וכו' ואין לוקין. ונראה דמוכח מכאן דקטן לאו בר מצוות הוא, לא מטעם שאינו בן דעת דלמי מצוה, אלא שאינם מצווים כלל. ועיין בפתיחה להפרי מגדים אורח חיים ח"ב אות ג', דעתו דעל לאו חייב הקטן אלא שאין בו דעה, א"כ שוה לגדול ולמה לן קרא דאמור ואמרת וכו' להזהיר גדולים על הקטנים. והנה בדבר זה לפלפל אי חרש שוטה וקטן חייבים במצוות רק דאינם בני דעה או שאינם חייבים כלל, עיי"ש בפרי מגדים ואין כאן מקומו, וראי' זו נכונה היא בעזה"י. ע"כ.

ושוב יש לחקור כעין זה בנדון דידן, אי נימא דקודם שניתנה תורה ישנה החפצא דתורה ומצוות (שהרי אלפיים שנה קדמה תורה לעולם

(7) ראה בארוכה (בסגנון אחר) לקו"ש חט"ז (ע' 212 ואילך; 218 ואילך). וש"נ.

(8) וראה השינויים בזה ברז"ל "עד שלא ניתנה" (כבמשנתנו), ובירושלמי סוף קידושין "עד שלא באת לעולם", ובתוספתא סוף קידושין "עד שלא באת" ומסיים "מלמד שנתגלו לו טעמי תורה ודקדוקי". וראה ב"ר פצ"ה, ג' "עד עכשיו לא ניתנה תורה כו'

לקראת שבת

יט

כל התורה כולה עד שלא ניתנה, שלא הי' בזה אפילו החפצא דתורה, ואילו בסוגיא דיומא נוגע ההדגשה (שבמאמר רב) שהי' אצל אברהם גם החפצא דתורה.

ויובן זה בהקדם ביאור ההוספה בהראי' מאברהם "וכן הוא אומר באברהם אבינו" על הראי' הא' מהכתוב "עוד ינובון בשיבה":

הראי' מהכתוב "עוד ינובון בשיבה" יש מקום לפרשה שזה ש"התורה אינה כן (כשאר אומנות) אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו", וכפרש"י (ד"ה אבל התורה) "אבל התורה אינה כן, שאף הבא לידי זקנה או ייסורין ואינו יכול לעסוק בה הוא אוכל ממתן שכרה דכתיב עוד ינובון בשיבה" – הוא בגדר שכר על לימוד התורה (וקיום המצות) בימי נערותו, או עכ"פ זכות התורה מצד עצמה, עצם החפצא דתורה דמגינא ומצללא (ראה סוטה כא, א) גם בזקנותו; וע"ז קמ"ל ראי' הב', שזהו גם מצד (זכות) מעשה הגברא, וכפי שמצינו באברהם "שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה", אף שלא הי' אז כל הגדר דתורה, וגם בו נאמר "ואברהם זקן וה' ברך את אברהם בכל".

ויש לומר, דכמו"כ במאמר רב ביומא שם נוגע הדיוק "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה", שהיתה כבר חפצא דמצוה, ובמילא שיש בעשיית אברהם הגדר דקיום מצוה:

לעיל בגמ' שם איתא "צלותא דאברהם מכי משחרי כותלי אמר רב יוסף אנן מאברהם ניקום וניגמר (ופי' הערוך (ערך שחר (הא') – נעתק על הגלילין ביומא שם. ועד"ז בר"ח יומא שם. ועוד) היאך נלמד מאברהם שקיים התורה עד שלא ניתנה ואין לנו ללמוד אלא ממנהג נביאים מפני שנהגו

ואילו רב מחדש שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה, דאף שהתורה לא ניתנה עדיין, מ"מ ישנה להחפצא דתורה ומצות, אלא שלא נצטוו לקיימן, ושפיר יוכל לחול על מעשה אברהם שם "קיום" מצוה [וע"ד נשים בקיום מ"ע שהזמן גרמא, שאף שאינן מצוות עליהן (משנה קידושין כט, א. רמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ג. טוש"ע (ודהרב) או"ח סי' יז ס"ב (א. ועוד), מ"מ יכולין לקיימן (ראה רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ט. תוד"ה דלמא (עירובין צו, א). ובכ"מ) ונחשב לקיום מצוה, וקיי"ל (רמ"א (ושו"ע הרב) או"ח שם ס"ב ג. טור (וראה חי' הגהות לסי"ז שם) ורמ"א (ושו"ע הרב) סתקפ"ט ס"ו (ב))⁹ כהדיעות שנשים יכולות לברך על קיום מ"ע שהזמ"ג "אשר קדשנו במצותיו וצונו"].

וב' אופנים הנ"ל, אם הוא מעשה בעלמא או בגדר קיום, הוא גם כעין דאשכחן בקטן גבי מצות שמחוייב מדרבנן, דיש לחקור אם חל ע"ז שם מצוה דאז צריך לקיימן בכל הפרטים, או דהוי רק מעשה והכשר בעלמא, ואין העשי' צ"ל בכל הפרטים כגדול – כמו שנתבאר בארוכה בדוכתא אחרינא (לקו"ש חל"ה ע' 62 ואילך. ושי"ג).

ד

יבאר ע"פ תוכן הסוגיות אמאי במתני' דקידושין ההדגשה היא שהי' מעשה בעלמא ובסוגיא דיומא נוגע שהי' בזה גדר מצוה

ועדיין צריך ביאור, מה נוגע לתוכן דברי המשנה ההדגשה ש"עשה אברהם אבינו את

(ומסיים) ומהיכן למד אברהם את התורה כו" (וראה שם הדיעות בזה).

(9) וראה שו"ת הצ"צ או"ח סי' ג. – וראה לקו"ש חלק לא ע' 96.

שהביא הש"ס לאח"ז מאמר רב "קיים אברהם
 אבינו כל התורה כולה", והיינו שאין זה רק אגב
 אורחא דהסוגיא דלימוד התורה וקיום המצות
 דאברהם, אלא דכיון שבמעשה אברהם הי' בזה
 גדר קיום מצוה שהרי היתה חפצא דתורה, לכן
 אפשר ללמוד (גם) מאברהם, אף שהי' לפני
 הציווי על קיומן [ולפ"ז מוסבר מה שאפשר
 ללמוד מאברהם לא רק ענין הזריזות בקיום
 המצות אלא גם בענין קיום המצות גופא].

בהלמ"מ), אמר רבא תנא גמר מאברהם ואנן לא
 גמרינן מיני' דתניא וביום השמיני ימול בשר
 ערלתו (תוריע יב, ג) מלמד שכל היום כשר למילה
 אלא שהזריזין מקדימין למצות שנאמר (וירא כב,
 ג) וישכם אברהם בבוקר ויחבוש וגו' אלא אמר
 רבא רב יוסף הא קא קשיא לי' כו' א"נ שאני
 אברהם דאיצטגנינות גדולה היתה בלבו א"נ
 משום דזקן ויושב בישיבה הוה כו".
 וע"פ פירוש הערוך הנ"ל יש לומר, דזהו

חיזוק האמונה

העצה היותר טובה בכגון דא היא להסיח דעתו משך זמן מכל הענין

במענה על מכתבו בו כותב אודות השינוי שראה לפני מספר חדשים אשר נפלו לו לפתע פתאם שאלות סרק וספיקות ולא הועילו החזוקים מכל מיני ראיות וכו'.

והנה רואים במוחש בענין כגון זה שהעצה היותר טובה בכגון דא היא להסיח דעתו משך זמן מכל הענין ולא להכנס במלחמה עם מחשבות בטלות אלו, וברובא דרובא נחלש ע"י זה הפקפוק והספיקות והשאלות.

והביאור ע"ז הוא כי הספיקות ושאלות כאלו באים מבחוץ, כי הרי על כאו"א מישאל נאמר שהם מאמינים בני מאמינים, ודבר הבא בירושה משך עשירות דורות פשיטא שחזק הוא ואיתן, אלא שמפני כמה סיבות צדדיות לא תמיד פועל זה פעולתו בגלוי ואפשר שדברים נגדים והפכים יכסו עליו ויעלימו עליו, וע"י מלחמה עמהם הרי המלחמה עצמה מחזקת את מציאותם ומוסיפה גם חשיבות (ע"ד איסור **אחשבי'**).

משא"כ היסח הדעת ואי שימת לב לגמרי מבלי להכנס לכל שקו"ט איזה שהיא, אלא היסח ע"י עסק בענין של הבנה ושכל מסוג אחר בהחלט מחלשים את האחיזה של דברים זרים ומנגדים אלו בנפש האדם ומהלך מחשבתו.

כשמתעמקים בחזוק במחשבות אחרות בעניני תורה - תורה אור

ה"ז דוחה הרבה חשך

ומובן שלהפטר ממחשבות זרות אי אפשר כי אם על ידי מחשבה טובה אחרת, כיון שהמחשבה

משוטטת תמיד ואי אפשר לה להיות פנוי' מכל וכל, וכשמתעמקים בחוזק במחשבות אחרות בעניני תורה תורה אור ה"ז דוחה הרבה חשך.

מובן ג"כ שצריך להתבוננות איך זה קרה שענין זר ומנגד נאחז בנפש וע"פ המבואר בספרי מוסר ועוד יותר בספרי חסידות, ה"ז בא מעניני ח"ן ומאי זהירות בהנוגע לדברים בטלים, ולכן ביחד עם היסח הדעת האמור צריך לנהוג בל"נ להיות זהיר מכאן ולהבא בטבילת עזרא להסיח דעתו לאיזה זמן מעניני ח"ן אפילו מתיקונם (עיין שו"ת הצ"צ שער המילואים סימן ס"ב), ולהרבות באותיות התורה והתפלה, נתינה לצדקה עכ"פ סכומים קטנים, והשפעה על הנוער לקרבו לתורה ומצות' וע"פ מרז"ל כל המלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו,

ולכל לראש להסתדר באופן דעבדו ה' בשמחה, וכמבואר בתניא בכ"מ, וכשיסיתו היצה"ר איך אפשר לו להיות בשמחה בידעו מעמדו ומצבו ימשיכו לספר תניא קדישא בו מבואר בארוכה שאין לערב שמחת הנפש בעצבון הגוף (ויעוין רמב"ם סוף ה' לולב), ואיך שלכל ענין יש לו זמנו, וכשעומדים בתוקף הרצון ואוחז בעבודה מתוך שמחה – מצליחים גם בזה ובתוספת מיוחדת הסיוע מלמעלה ע"פ המבואר בזהר הק' ח"ב קפ"ד ע"ב ד"ה חדוה דבר נש כו' עיי"ש היטב.

(אגרות קודש ח"ד אגרת ה'קע)

יסיח דעתו מכל שאלה זו, היינו אם נופלים לו ספיקות או אין נופלים לו

במענה על מכתבו מ... בו מתאונן על מצבו ברוחניות, ובפרט על מה שלפעמים נופלים לו ספיקות באמונה וכו'.

והנה ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז מ'טאר ניט ריידן לשון הרע אויף א אידן, און אויף זיך אויך ניט [אסור לדבר לשון הרע על יהודי, וגם לא על עצמו]. ואם גם אמת הדבר אשר לפעמים נופלות לו מחשבות הנ"ל (אשר אפי' אז נכלל זה בכלל לה"ר, וכידוע החילוק שנתבאר בפוסקים, אשר הוצאת שם-רע זהו כשאומרים שקר, ולה"ר זהו אפי' אם הוא אמת), הנה בטח אין זה אלא מעצת היצר לבלבלו מעבודת התורה והתפלה והמצות.

והסגולה לזה הוא להרבות באמירת אותיות התורה, ושיהיו חקוקות במחשבתו, לידע אותן בע"פ היינו איזה ענינים מן התורה ובפרט משניות ותניא. ויעויין בלקו"ת ס"פ קדושים, ד"ה והדרת פני זקן. ומבואר ג"כ ע"פ תקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בענין משניות בע"פ.

ובכלל יסיח דעתו מכל שאלה זו, היינו אם נופלים לו ספיקות או אין נופלים לו, ואם מסירים מחשבות אלו ולומדים באיזה ענין של חסידות, פנימיות התורה שהיא כידוע בעולם האצילות (שקבלה שהיא פנימיות התורה היא בעולם האצילות, ועיין תניא ריש פ"ה ע"ד היחוד מכל צד ופינה) הרי – לא יגורך רע.

לקראת שבת

כג

והשי"ת יצליחו בעבודת התפלה והפצת המעינות חוצה ויסיר ממנו ענינים המבלבלים וכו'.

(אגרות קודש ח"ו אגרת א'תרמב)

הדאגה על חוסר אמונה כנה, הרי זה גופא הוכחה שישנה בפנימיות הנפש

... ואחרון עיקר, במענה על הבא ראשונה במכתבו, שכשאין אמונה כנה בלב כו' ולזה שרוי בדכאון כו'.

שמעתי סיפור מכ"ק מו"ח אדמו"ר שפעם התאונן חסיד לפני כ"ק אדמו"ר הצמח צדק על שנופלים לו ספיקות באמונה, ושאל אותו הצמח צדק: מה איכפת לך? וענה החסיד בהתרגשות הכי גדולה, וכי מה זו שאלה מה איכפת לי, הרי כו' וכו'. ואז אמר לו הצמח צדק: הרי זה גופא ההוכחה על מצבך שמאמין אתה וכו'.

וככל סיפורי צדיקים גם מסיפור זה יש ללמוד כמה דברים. ובהנוגע לנידון דידן, הדאגה על חוסר אמונה כנה, הרי זה גופא הוכחה שישנה בפנימיות הנפש, אלא שמה שהוא מכסה עלי', או בסגנון לשון החסידות, מפסיק בין הפנימיות והחיצוניות.

וכשיודעים שזהו המצב, הרי ידיעה והכרה זו מכוונת את העבודה להסרת ההפסק וביטולו. אבל פשיטא שלא על ידי דכאון המביא לחלישות מרץ פעולות – יוסר ההפסק והמחיצה ואפילו לא תתמעט, ואדרבה.

ויהי רצון שיקוים בו מה שכתבתי במכתבי הקודם, שיעבוד השי"ת בשמחה ובטוב לבב, ובפרט שאפילו לדידי אין זה מונע מהתבוננות בצדדים השליליים, כמבואר בתניא, אלא שחבל על הזמן שאפשר לנצלו בענינים שמצד ימין לבלות אותו בטיפול בצד שמאל באם הוא בבחינת שינה ואינו פועל.

(אגרות קודש ח"ז אגרת ו'תעה)

כשעושים מצוה, נותנים צדקה, נעשה הגולם מרכבה לאלקות

לפני שנהייתי חסיד חב"ד – אומר הר"ר הלל – הי' הגוף דבר מאוס בעיני. שהרי כל הצרות הרוחניות באות מהגוף. אך, כאשר קלטתי את הנשמה שבאימרה "ומבשרי אחזה אלקה", שהגוף הוא משקפת שבאמצעותה רואים אלקות – קיבל הגוף בעיני חשיבות מיוחדת.

הגוף קיבל בעיניי חשיבות מיוחדת

בחסידות מובא רבות המושג (איוב יט, כו) "ומבשרי אחזה אלקה".

הלומד חסידות בהתמסרות שכלית מסויימת, ומתעמק במלים ספורות אלו, מן ההכרח שברגעים הראשונים הוא משתומם ומשתאה לנוכח התוכן השכלי המתבטא בהן.

החסיד ר' שלום – מתלמידי החסיד הר"ר הלל [מפאריטש] – סיפר בשמו של ר' הלל – שבפעם הראשונה שהחסיד ר' זלמן זעזמער למד אתו חסידות, הסביר לו את הענין של "ומבשרי אחזה אלקה".

לפני שנהייתי חסיד חב"ד – אומר הר"ר הלל – הי' הגוף דבר מאוס בעיני, שהרי כל הצרות הרוחניות באות מהגוף. אך, כאשר קלטתי את הנשמה שבאימרה "ומבשרי אחזה אלקה", שהגוף הוא משקפת שבאמצעותה רואים אלקות – קיבל הגוף בעיני חשיבות מיוחדת.

קליטת הנשמה של האימרה

החסיד ר' הלל אומר, שהוא קלט את נשמת האימרה "ומבשרי אחזה אלקה".
 איזו ברי' בעלת הבנה וחכמה הוא חסיד. אצל חסיד אפילו אימרה שהוא שומע יש לה נשמה.
 ר' הלל הי' בעל השכלה גדול, וכשבעל השכלה אומר משהו, יש להתייחס לכך גם ב"אוזן שומעת",
 לשמוע מה שהוא אומר, וגם ב"אוזן מלין תבחן", להבין את הכוונה שבאותה אימרה.
 באימרתו של ר' הלל על "קליטת הנשמה של האימרה" – טמונה כוונה עמוקה שיש להבינה
 לאשורה. . אותה קליטה שקלט ר' הלל, חוללה בו מהפכה שלימה. בתחילה הי' הגוף בעיניו דבר
 מאוס, ואילו לאחר מכן הפך אותו דבר מאוס לדבר חשוב.
 בהתעמקנו בענין ניתן להבין, שעל ידי שר' הלל קלט את הנשמה שבאימרה, לא נשתנה על ידי
 כך הדבר המאוס לדבר חשוב, המאוס נשאר מאוס, אלא – הנשמה שבאימרה הוכיחה שהגוף הוא
 לא רק דבר מאוס, כי אם יש בו גם דברים טובים, אשר בגללם נעשה הגוף לדבר חשוב.

התוועדות בענין "ומבשרי אחזה אלקה"

...בשנת תרנ"ב, כשהתחלתי – לפי עצת מורי ר' ניסן – לרשום את השיחות והסיפורים ששמעתי
 מאבי, וכן זכרונות שאני זוכר משנים קודמות – נזכרתי באירועי שמחת תורה תרמ"ח.
 בשמחת תורה תרמ"ח אמר אבי המאמר "אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו". אחרי המאמר
 התקיימה התוועדות ב"זאל הקטן" (בשם ה"זאל הקטן" היו קוראים בליובאוויטש את האולם שבו היו מתפללים,
 בניגוד להאולם שבו היו לומדים תלמידי הישיבה "תומכי תמימים" שהי' נקרא ה"זאל הגדול"). מאותה התוועדות
 הנני זוכר רק שאבי דיבר. מה שאמר לא הבנתי, אך אני זוכר מלים בודדות: "לטיפה", "סטירה",
 כשבמשך הזמן הוא מצביע בידו השמאלית על ידו הימנית.
 מורי הר' ניסן שיש לו סדר לרשום את השיחות והסיפורים, סיפר לי שתוכנה של אותה
 התוועדות היתה בענין "ומבשרי אחזה אלקה".
 מורי הר' ניסן מילא בקשתי והרשה לי להעתיק את רשימתו מדיבוריו של אבי באותה התוועדות.

את הגולם הזה היווה עצמות אין סוף ברוך הוא

וזה נוסחה:

למרות – אומר הרבי, בהצביעו על ידו – שזה גולם, הווה ונפסד, הרי גולם זה הוא כל תכלית
 ירידת הנשמה בגוף. בהנהגתו של גולם זה תלוי גורלה של הנשמה.

כאשר יהודי מלטף יהודי שני מתוך אהבת ישראל, מתעלה הנשמה. וכשיהודי סוטר ליהודי שני, אז הידים ידי עשו ומתהווה ירידה בנשמה. על הגולם – מראה הרבי על ידו – אומר הרבי [כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע]: "כשעושים מצוה, נותנים צדקה וכדומה, נעשה הגולם מרכבה לאלקות" (תניא פרק כג, ועוד).

כתוב: "ומבשרי אחזה אלקה". אל תשימו לב לכך שהוא גולם. שכן את הגולם הזה היווה עצמות אין סוף ברוך הוא, כוח ההתהוות היא רק בעצמות ברוך הוא, כלשון הרבי (אגרת הקודש סימן כ) "הוא לבדו בכחו ויכלתו להוות יש מאין ואפס המוחלט".

מהגולם הזה אפשר להבין אלקות, אבל במה ואיך להבין אלקות – לשם כך צריכים ללמוד חסידות.

חסידות מלמדת במה ואיך להבין אלקות. אבל ההבנה באלקות היא מהגוף והנפש.

מי שילמד היטב וביסודיות את שיחתו של אבי בשמחת תורה תרמ"ח, וילמד זאת בכוונה של "אדעתא דנפשי", לתקן נפשו, כפי המוסבר בחסידות, ימצא במאמר קצר זה מעיין מקור מים חיים, במה לעסוק בעבודה.

(תרגום מלקוטי דבורים ח"ב עמ' שלב ואילך)

בשורה טובה למבקשי ה'

בימים אלו יוצא לאור עולם הספר "דרכי החסידות"
פרקים בחיי חסידים הראשונים ובדרכי עבודת השי"ת

ג"ן נושאים בדרכי החסידות וחיי החסידים על סדר פרשיות השבוע

התבוננות • לימוד החסידות • תפילה, בטחון • תשובה • אמונה • אהבת ישראל • גמילות חסדים • מטרת ירידת הנשמה • אתכפייא • התוועדות חסידית • חיצוניות ופנימיות • רבי וחסיד • אנשים פשוטים • גודל אמירת תהלים • תורת החסידות • ביטול • מעלת הגוף • טיפוס חסידים ועוד עשרות נושאים עיקריים מעולם החסידות וחיי החסידים

ניתן להשיג בחנויות המובחרות
להזמנות: +972-635-5149